

Musallam ABDUJABBAROVA,
O'zDSMI "Ijtimoiy-gumanitar fanlar"
kafedrasi dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi

O'tkir MAVLONOV,
O'zDSMI "Ijtimoiy-
gumanitar fanlar" kafedrasi
dotsenti v.b.

ART-GLOBAL — MADANIYATLARARO INTEGRATSIYANING IJODIY PLATFORMASI SIFATIDA

Annotatsiya. Ushbu maqolada XXI asr globallashuv va axborot texnologiyalari davrida san'atning jamiyat hayotidagi transformatsiyasi hamda uning inson kapitalini birlashtiruvchi ma'naviy kuchi tahlil qilinadi. Tadqiqotning markaziy obyekti sifatida "Art-Global" konsepsiyasi ilgari surilgan bo'lib, unda san'at nafaqat estetik kategoriya, balki ijtimoiy barqarorlik va tolerantlikni ta'minlovchi universal muloqot maydoni sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, san'at, axborot texnologiyalari, ma'naviyat, Art-Global, madaniy meros, bag'rikenglik, milliy qadriyatlar, ijodiy maydon, madaniyatlararo kommunikatsiya.

Аннотация. В данной статье анализируется трансформация роли искусства в жизни общества в эпоху глобализации и доминирования информационных технологий XXI века. Центральным объектом исследования выступает концепция «Art-Global», в рамках которой искусство интерпретируется не только как эстетическая категория, но и как универсальная коммуникативная платформа, обеспечивающая социальную стабильность, межкультурный диалог и толерантность.

Ключевые слова: глобализация, искусство, информационные технологии, духовность, Art-Global, культурное наследие, толерантность, национальные ценности, творческое пространство, межкультурная коммуникация.

Abstract. This article analyzes the transformation of the role of art in society in the era of globalization and the dominance of 21st-century information technology. The central focus of this study is the concept of "Art-Global," which interprets art not only as an aesthetic category but also as a universal communicative platform that ensures social stability, intercultural dialogue, and tolerance.

Keywords: globalization, art, information technology, spirituality, Art-Global, cultural heritage, tolerance, national values, creative space, intercultural communication.

XXI asr — global integratsiya va raqamli texnologiyalar hukmronligi davri sifatida ijtimoiy munosabatlar tizimini tubdan o'zgartirdi. Mazkur jarayonlar ijtimoiy hayotning barcha sohalarida chuqur transformatsiyalarni yuzaga keltirmoqda. Bir tomondan, axborot almashinuvining tezlashishi va madaniy yaqinlashuv kuzatilsa,

ikkinchi tomondan, madaniy birxillik, milliy o'zlikning susayishi va ma'naviy bo'shliq kabi muammolar namoyon bo'lmoqda.

Shunday sharoitda insoniyatni birlashtiruvchi universal ma'naviy omil sifatida san'atning ahamiyati ortib bormoqda.

Bugungi kunda san'at nafaqat ijodiy ifoda

shakli, balki xalqlarni birlashtiruvchi strategik ma'naviy vositaga aylandi. Mualliflar tomonidan taklif etilayotgan **“Art-Global”** konsepsiyasi UNESCOning 2005-yildagi “Madaniy ifodalar xilma-xilligini himoya qilish va rag'batlantirish to'g'risida”gi Konvensiyasi tamoyillariga tayanadi. Ushbu konsepsiya madaniy xilma-xillikni global taraqqiyotning asosiy omili sifatida e'tirof etadi va san'atni til va din chegaralaridan xoli bo'lgan, dunyodagi konfliktlarni yumshatishga xizmat qiluvchi universal diplomatik maydon sifatida belgilaydi. Darhaqiqat, san'atning universalligi uning semiotik tabiati bilan izohlanadi: musiqa, raqs, tasvir yoki teatr ifodasi verbal tarjimani talab etmaydi. Shu ma'noda san'at ijtimoiy ishonchni tiklovchi va madaniyatlararo empatiyani kuchaytiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Maqolaning maqsadi – globallashuv davrida san'atning integratsion va tarbiyaviy funksiyalarini tahlil qilish, psixologik va pedagogik vazifalariga, milliy meros va global integratsiyaning uyg'unligini ta'minlashda va ijtimoiy-tarbiyaviy transformatsiyasi jarayonidagi ahamiyatiga etiborni qaratish hamda “Art-Global” konsepsiyasining nazariy asoslarini ochib berishdir.

San'atning jamiyatdagi roli ko'p qirralidir. Psixologik va pedagogik tadqiqotlarda uning ijtimoiylashtiruvchi tabiati alohida ta'kidlanadi. San'atning psixologik va pedagogik vazifalari haqida to'xtaladigan bo'lsak, uning shaxs ijtimoiylashuvdagi roli klassik va zamonaviy pedagogikaning muhim obyekti sifatida qarab kelinadi. Tadqiqotchi L.S.Vigotskiy ta'kidlaganidek, san'at “inson ichidagi eng shaxsiy tuyg'ularni ijtimoiylashtiruvchi va ularni umuminsoniy qadriyatlarga aylantiruvchi” mexanizmdir.

G.Ridning esa **“Education through Art”** (San'at orqali tarbiyalash) konsepsiyasi esa san'atni demokratik jamiyatning poydevori sifatida ko'rsatadi. Uning qarashlariga ko'ra, estetik tarbiya shaxsning kognitiv va axloqiy rivojlanishini ta'minlaydi. Tadqiqotda san'atning ikki tomonlama funksiyasi ajratib ko'rsatiladi:

✓ **Oyna (Mirror):** Insonning o'z ichki olamini anglashi va aks ettirishi.

✓ **Oynak (Window):** O'zga madaniyatlar va xalqlar dunyoqarashiga nazar tashlash imkoniyati.

Ushbu jarayonlarning sintezi jamiyatda empatiya (o'zganing hissiyotlarini anglash) tuyg'usini rivojlantiradi, bu esa global xavfsizlikning ma'naviy kafolatidir.

Sharq mutafakkirlari qarashlarida ham san'atning ma'naviy qudrati alohida o'rin tutadi.

Abu Nasr Forobiy “Fozil odamlar shahri” asarida musiqa va go'zallik inson ruhiyatini kamolotga yetaklovchi omil ekanligini ta'kidlaydi.

Globallashuv sharoitida san'at ikki, ya'ni, milliylikni saqlash va jahon madaniyatiga integratsiyalashuv yo'nalishida rivojlanmoqda.

San'at milliy meros va global integratsiyaning uyg'unligita'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, globallashuv sharoitida milliy san'at “madaniy immunitet” vazifasini o'taydi. O'zbek milliy san'atida bu jarayon yaqqol kuzatiladi. Masalan, O'zbekiston tajribasida “Lazgi” raqsi xalq ruhiyatining dinamik ifodasi sifatida milliy o'zlikni aks ettiradi. R.Karimovanning ilmiy izlanishlari lazgi raqsini inson ruhiyatidagi ichki ruhiy energiyaning tashqi ifodasi sifatida talqin qiladi, bu esa san'atning art-terapevtik xususiyatini tasdiqlaydi. Shuningdek, “Shashmaqom” milliy musiqiy merosning yuksak namunasi bo'lib, inson ruhiyatini barqarorlashtiruvchi estetik tizim sifatida xizmat qiladi. Qolaversa, baxshichilik va amaliy bezak san'atining qayta tiklanishi milliy o'zlikni saqlashning muhim omili bo'ldi.

O'zbekistonda xalqaro madaniy tadbirlar ham madaniyatlararo muloqotni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Jumladan, Sharq taronalari festivali va Toshkent xalqaro kinofestivali milliy san'atni global maydonga olib chiqmoqda.

Bugungi kunda san'at ikki parallel yo'nalishda rivojlanayotganini kuzatish mumkin. Bular:

1. Konservativ yo'nalish: Milliy an'analar va klassik merosni asl holida saqlash.

2. Innovatsion yo'nalish: Milliy elementlarni zamonaviy texnologiyalar (3D-grafika, VR, video-installyatsiya) bilan sintez qilish.

Ayniqsa, Internet, raqamli media, virtual reallik va 3D-grafika imkoniyatlari san'atni yangi bosqichga olib chiqdi. Onlayn konsertlar, virtual ko'rgazmalar va multimedia loyihalar madaniy almashinuvni global miqyosga ko'tardi.

Zamonaviy san'atda fyujn musiqa, multimedaniy kino, video-installyatsiya va performans kabi shakllar milliy va global estetik tendensiyalarni uyg'unlashtirmoqda. Bu jarayon “Art-Global” konsepsiyasining amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Bu jarayonlarni san'at yo'nalishlarining tor sohalarida quyidagi misollarda ko'rishimiz mumkin:

Tasviriy san'at: Akademik rangtasvir vs. Raqamli san'at (Digital Art)

Bu eng ko'zga tashlanadigan parallelizm hisoblanadi.

– **An'anaviy yo'nalish:** moybo'yoq, akvarel va polotno bilan ishlash. Bu yo'nalish

materialning jismoniy xususiyatlariga (tekstura, hid, yorug'likning real akslanishi) tayanadi.

– **Raqamli yo'nalish:** NFT (Non- Fungible Tokens, generativ san'at va sun'iy intellekt yordamida yaratilgan asarlar.

– **Ilmiy asos:** Estetika fanida bu "Materiallik Virtuallik" qarama-qarshiligi deb ataladi. Masalan, Valter Benyaminning "Texnik takrorlanish davrida san'at asari" (The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction) nazariyasiga ko'ra, an'anaviy san'atda "aura" (o'ziga xoslik) mavjud bo'lsa, raqamli san'atda "demokratizatsiya" va cheksiz nusxalash imkoniyati birinchi o'ringa chiqadi.

Aytish lozimki, san'atning ijtimoiy-tarbiyaviy transformatsiyasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy sharoitda san'atning tarbiyaviy funksiyalari quyidagi tizimda namoyon bo'ladi:

– **Estetik did shakllanishi:** go'zallikni anglash orqali axborot xurujlariga nisbatan immunitet hosil qilish.

– **Insonparvarlik:** madaniyatlararo muloqot orqali bag'rikenglikni (tolerantlik) singdirish.

– **Raqamli degradatsiyaga qarshi kurash:** "Raqamli autizm" va ijtimoiy ajralish sharoitida san'at "tirik muloqot" maydonini qayta tiklaydi.

Tadqiqot natijasida globallashuv sharoitida san'atning jamiyat hayotidagi transformatsiyasi bo'yicha quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

1. **San'at** – ma'naviy immunitet omili sifatida: XXI asrdagi madaniy unifikatsiya (bir xillashuv) jarayonida milliy san'at namunalari (maqom, lazgi, amaliy san'at) shaxsning milliy o'zligini saqlab qolishda "ma'naviy filtr" vazifasini o'taydi. Bu esa yosh avlodda tashqi madaniy ekspansiyalarga nisbatan barqaror madaniy immunitetni shakllantiradi.

2. **"Art-Global"** – integratsion platforma:

Mualliflar tomonidan ilgari surilgan "Art-Global" konsepsiyasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy san'at an'anaviy chegaralardan chiqib, raqamli texnologiyalar yordamida universal muloqot tiliga aylandi. Ushbu maydon turli madaniyat vakillari o'rtasidagi psixologik to'siqlarni bartaraf etish va global empatiyani oshirishning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

3. **Ijtimoiy-pedagogik transformatsiya:** L.S.Vigotskiy va G.Rid g'oyalari tayangan holda isbotlandiki, san'at vositasidagi tarbiya (Art-education) "raqamli autizm" va ijtimoiy ajralish muammolariga samarali yechim bo'la oladi. San'atning "Oyna" va "Oynak" funksiyalari shaxsni jamiyatga ijtimoiylashtirishning eng maqbul pedagogik modellardan bidir.

O'rganish natijalaridan kelib chiqib quyidagi amaliy takliflarni ilgari surmoqchimiz:

– *Madaniy diplomatiyani rivojlantirish maqsadida "Art-Global" xalqaro raqamli platformasini yaratish;*

– *Ta'lim tizimida san'at darslarini nafaqat amaliy ko'nikma, balki "madaniyatlararo kommunikatsiya" sifatida o'qitish metodikasini joriy etish;*

– *Milliy merosni raqamlashtirish orqali uning global madaniy bozordagi raqobatbardoshligini ta'minlash.*

Umumiy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, "Art-Global" konsepsiyasi xalqaro madaniy diplomatiyaning muhim elementi bo'lib, u til to'siqlarini yengib o'tuvchi yagona kommunikatsiya vositasidir, shuningdek, san'at nafaqat estetik zavq manbai, balki jahonda barqaror tinchlikni ta'minlovchi, nizolarni yumshatuvchi va insoniyatni yagona ezgu g'oya atrofida birlashtiruvchi strategik ma'naviy resursdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madaniy ifodalar xilma-xilligini himoya qilish va rag'batlantirish to'g'risidagi konvensiya. – Parij: YUNESKO, 2005. – 24 b.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Под ред. М. Г. Ярошевского. – Москва: Искусство, 1986. – 573 с.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Санкт-Петербург: СОЮЗ, 1997. – 96 с.
4. Каримова Р. Хорезмский танец. – Ташкент: Издательство литературы и искусства, 1975. – 65 с.
5. Mirzayev J. San'at va ma'naviy immunitet muammolari // Jamiyat va innovatsiyalar. – 2023. – № 7. – 29 b.
6. Nazarov B. San'atshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
7. Hamidov A. Global madaniyat va milliy o'zlik muammolari. – Toshkent: Akademnashr, 2022.
8. Xamidov A. Globallashuv sharoitida milliy san'atning ahamiyati // O'zbekiston madaniy merosi. – 2022. – № 4. – 41 b.
9. Karimova L. Art and Moral Education in the Age of Globalization // Central Asian Studies Journal. – 2020. – Vol. 18, № 2. – 64 b.
10. Read H. The Meaning of Art. – London: Penguin Books, 1931. – 268 p.
11. Read H. Education Through Art. – London: Faber and Faber, 1943. – 320 p.
12. Manovich L. The Language of New Media. – Cambridge, MA: MIT Press, 2001. – 354 p.